

El Talaiot de Comasema

LLUÍS PLANTALAMOR MASSANET
JAUME MURILLO ORFILA

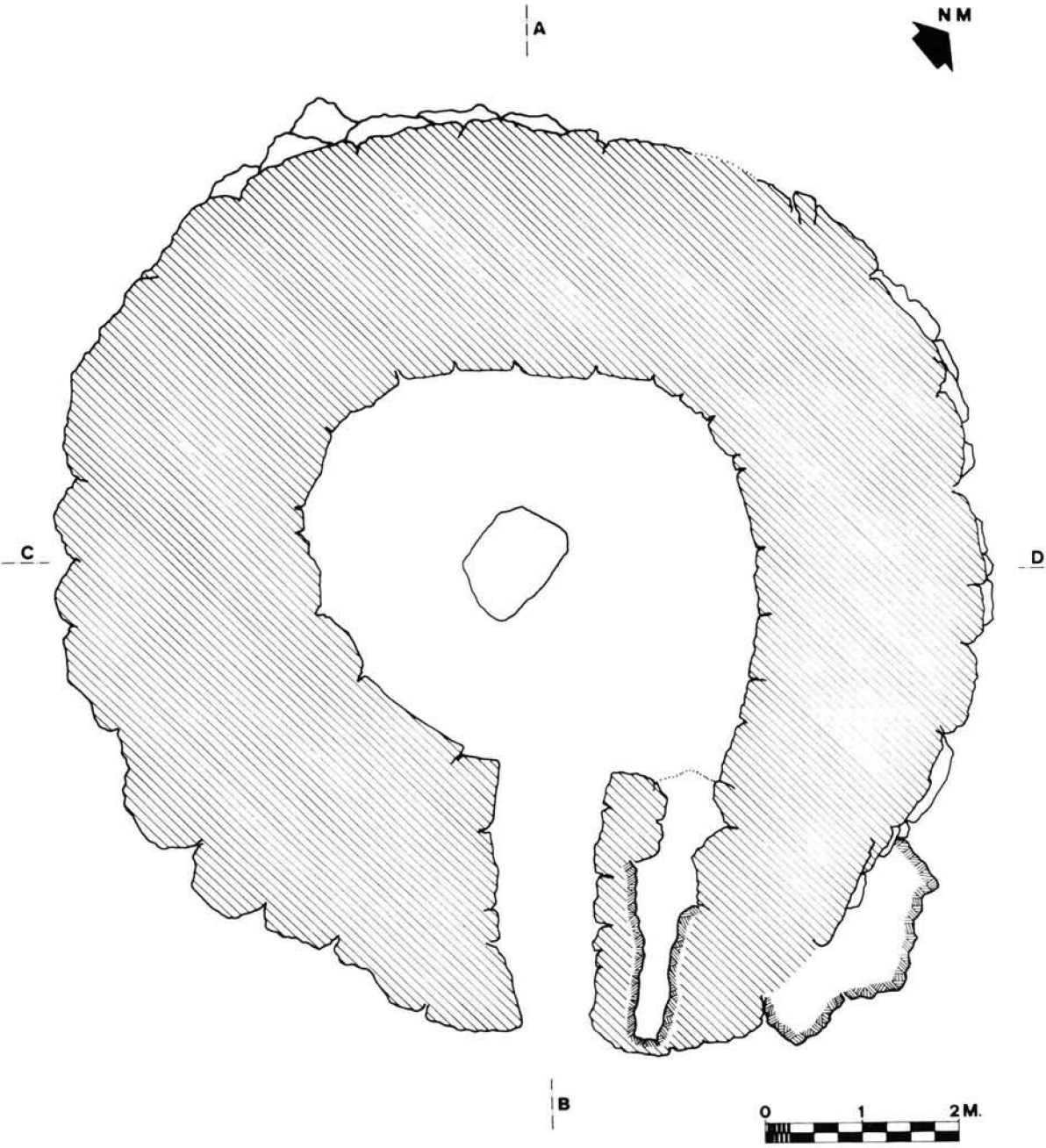
SITUACIÓ I DESCRIPCIÓ

El talaiot es troba situat passades les cases de la possessió de Comasema, dins un pinar rodejat de màquia residual. A la dreta del camí que comunica amb l'indret és conegut com Pas des Lladres i que als marges orientals de la vall d'Orient comunica el pla central de Mallorca amb el pla de Cúber a la serra de Tramuntana.

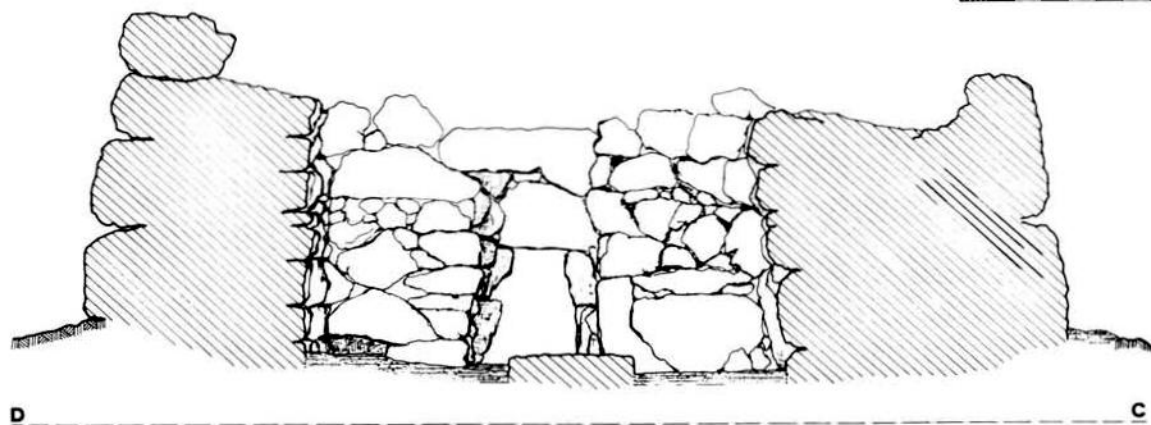
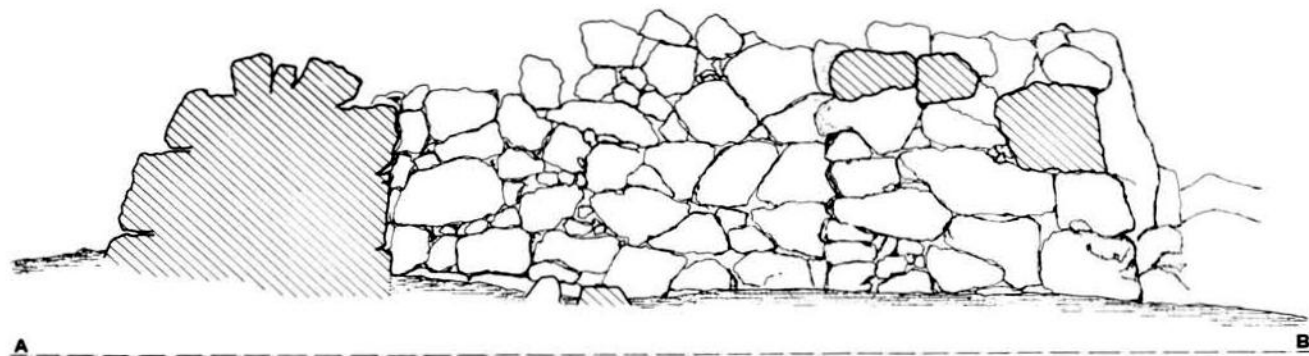
L'ocupació del massís rocós –en pendent cap el Sud– permet indubtablement gaudir de certa bonança en front els agents atmosfèrics i controlar el pas entre els llocs citats, com a continuació del camí de la possessió de Solleric, separa el puig de s'Alcadena i es Castell d'Alaró. (Fotografia núm. 1).

El jaciment s'esten en una zona més amplia a la del talaiot, almenys cap al sud i l'est del mateix. Malgrat la seva degradació s'identifiquen restes de murs rectes i així mateix un mur perimetral, encara que de moment és difícil poder establir una relació cronològica respecte al talaiot, donat el mal estat de conservació i la manca d'excavació. El talaiot per la seva situació topogràfica –ara per ara les úniques restes identificables– és el monument predominant del conjunt. Aquest presenta una forma externa troncocònica irregular i s'adapta al terreny sense retocar, directament sobre la roca, la qual no sembla que hagi estat preparada prèviament pel traçat i construcció del parament exterior. Aquest, erigit amb blocs irregulars i sense uniformitat en les fileres horitzontals, engloba al seu interior part de la penya natural (S.E.) sense llavorar. Això provoca una certa anomalia en el traçat de la planta.

La porta, que està oberta al S.E. (Fotografia núm. 2) té un perfil trapezoïdal de brancals polilítics irregulars i llinda monolítica, reflecteix en certa manera l'estructura interna del corredor que es configura al llarg d'un eix longitudinal i que amb tècniques d'aproximació de filades s'obre a la cambra interior, guanyant en altària i amplitud.

Planta del talaiot de Comasema
(Orient - Bunyola)

Alzats longitudinals del talaiot de Comasema
(Orient - Bunyola)

La cambra, notoriament deformada està desplaçada cap a ponent i presenta forma angular al S.E. per donar accés –arran del sòl actual– a un àmbit estret i cobert de pedres en posició horitzontal, que emplea part de la roca natural com a parament.

A la part central del monument i lleugerament desplaçada a ponent, s'observa una pedra aplanada que ens fa pensar en un possible també de columna, funcionalitat que sols l'excavació pot confirmar.

El parament interior és poligonal i irregular, convergent cap a l'interior en algun punt. La seva desigualtat es confirma amb les pedres desbastades i col·locades sense guardar cap horitzontalitat. Aquestes d'un tamany generalment gros precisen de l'ajuda d'altres més reduïdes que a modus de falca permeten immobilitzar-les (fotografies núm. 3 i 4). Gràcies a la conservació externa de les pedres de l'interior i degut al seu clivellament, és pot discernir que possiblement el final d'utilització del talaiot fós degut al seu incendi, fet que el relacionam amb un fragment de ceràmica localitzat al parament, amb concreccions càlciques i per la seva tipologia el situem al talaiòtic inicial.

El parament exterior també irregular, té pedres de tamany més considerable i en conjunt podriem considerar-les de molt grosses, aquestes si bé presenten certa adaptació al terreny, inclús admeten penyes emergents al seu interior, conservant certa horitzontalitat a les parts inferiors.

TIPOLOGIA

Un primer cop d'ull al monument ens permet definir-lo clarament com a un talaiot, de torre troncocònica, en aquest cas de tamany relativament petit, construït amb tècniques ciclòpies i que com la majoria de les àrees càrstiques de muntanya, presenta un parament irregular, condicionat pels materials locals utilitzats per la seva construcció.

Una observació més detallada per altra part ens fa pensar que per les seves característiques s'el podria definir com un monument arcaic o al menys de tipus arcaïtzant, comparable a altres construccions illenques de la Mediterrànea Occidental.

La porta de brancals polilítics sense retocar, és similar a la de Ses Casotes (Son Burguet, Puigpunyent) pel seu perfil trapezoïdal. Aquesta mateixa estructura la té el talaiot de Cúrnia i el portal occidental del talaiot de Rafal Roig, tots dos a Menorca, així mateix hi ha similitud amb els protonuragues de Fontana Suei (Morbello, Oristano) o Cancheda (Ghilarza, Oristano) o les torres corses de Cucuruzzu i Torre. També contrasta amb el perfil, generalment rectangular o quadrat amb brancals perpendiculars i llinda monolítica dels talaiots clàssics mallorquins.

El corredor, de secció trapezoïdal al igual que la porta, està configurat per murs que convergeixen a la part de dalt fent-se més ampli el seu interior (Fotografia núm. 5). Els seus paral·lelismes els trobam a Tor-

re Vella d'en Lozano, a Sant Agustí Vell i a l'accés meridional de Rafal Roig a Menorca, a les protonuragues de Fontana Suei a Sardenya, a la torre de Cucuruzzu i al monument d'Araghiu a Còrsega. Aquesta estructura és totalment diferent de la que tenen els talaiots clàssics de corredor allargat de murs paral·lels.

La cambra desplaçada respecte al conjunt de la construcció externa, també és comú en exemplars arcaics a Menorca, com a Torre Vella d'en Lozano i Sant Agustí Vell, on aquest darrer conserva tota l'estructura de la coberta, amb pilastres i columna com la que en altre temps podria tenir el talaiot de Comasema. Aquest element que diferencia plenament els talaiots de Mallorca juntament amb alguns de Menorca, de les nuragues i torres de Sardenya i Còrsega, molt probablement tendria el seu origen al món pretalaiòtic, on exemple d'aixó son les navetes d'habitació d'Es Figueral de Son Real a Mallorca i les de Son Mercer de Baix 1 i 2 a Menorca.

Es pot considerar que exemplars com el de Comasema, així mateix el de Sant Agustí Vell a Menorca, són o reflecteixen les estructures arcaïques, que serviren de precedent del talaiot clàssic, encara que aquest darrer presenta elements diferents al de Comasema, ja que està regit per un eix de simetria vertical i central, que especialment a Mallorca estarà ocupat per una columna polilítica.

La cambra circular o quadrada —que no necessàriament en la seva configuració externa— en el talaiot clàssic, entenem que té el precedent en aquestes contruccions de planta irregular on no s'utilitzà el compàs en el seu planejament i construcció.

El portal de llindes de caires en angle recte i perfil de secció quadrada o rectangular, on l'estructura paral·lela dels murs és horitzontal contrasta amb aquest exemplar arcaic, que la seva configuració ve determinada per la seva divergència i falta d'escaïrament, però que al mateix temps manté la simetria horitzontal.

La construcció dels murs amb tendència a la col·locació dels blocs en filades horitzontals, manifesten l'utilització d'una ginyola o corda com a compàs i nivell als talaiots evolucionats, cosa que és difícilment apreciable al de Comasema.

En definitiva, sembla ésser que els constructors del talaiot de Comasema saben utilitzar la ginyola a nivell elemental, però desconeixen les tècniques de geometria pràctica com el compàs, l'escaire i el nivell, o al menys no els empraren a n'aquesta construcció. Aixó entenem pot ser reflex de l'arcaïsmes del monument o de pervivències arcaïtzants, ja estudiades a altres illes de la Mediterrània occidental.

CONCLUSIONS

L'estudi de les estructures del talaiot de Comasema, permet una comparació amb el conjunt d'altres monuments illencs de la Mediterrànea occidental i la inclusió dins els paràmetres constructius, que el situen cronològicament cap a mitjans del II milenari A.C.

Entenem que les seves característiques ens duen a considerar aquest, com un possible prototipus del que serà el talaiot clàssic, i que estarà construït de forma regular, entorn a un eix de simetria central i vertical, generalment ocupat per una columna polilítica a Mallorca, fenòmen parcialment documentat a Menorca, tenint a les Balears com a precedents arquitectònics, la seva fase anterior pretalaiòtica.

Això ens dona entenent que la construcció del talaiot de Comasema, fou coetània o almenys no excessivament allunyada temporalment, de l'adopció d'estructures en forma de torre a l'àmbit illenc de la Mediterrànea occidental i que amb el temps evolucionà cap a les nuragues, torres i taliots clàssics d'estructura regular, delimitats per un eix de simetria vertical.

BIBLIOGRAFIA

- Arnal, J. Lorblanquet, M. i Peyrolles, D.: Fouilles dans le gisement de Fontbouïsse. (Villavielle, Gard) *OGAN* n° 105-106. Rennes 1966.
- Cañigüeral, J.: Los primeros habitantes de Mallorca. La cueva de Sa Canova d'Ariany. *Iberica* XIII. Barcelona 1951.
- Chamberlin, F.: *The Balearics and their Peoples*. London 1927.